

DOI: 10.33663/0869-2491-2026-37-528-537

УДК 340.132

Н. О. АРМАШ,

доктор юридичних наук, доцент*

ORCID: 0000-0001-8286-5857

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У СИСТЕМІ ПРИВАТНОПРАВОВИХ ЗАСОБІВ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

У статті здійснено комплексний теоретико-правовий аналіз цивільно-правової відповідальності як ключового приватноправового механізму регулювання суспільних відносин. Обґрунтовано трансформацію сучасної моделі відповідальності від імперативно каральної до диспозитивної, компенсаційно орієнтованої парадигми, спрямованої на стабілізацію цивільного обігу та захист інтересів приватних осіб. Проведено розмежування цивільної й адміністративної відповідальності, проаналізовано її функції, проблеми відповідальності за грошовими зобов'язаннями та відшкодування моральної шкоди. Значну увагу приділено гармонізації законодавства з правом ЄС і DCFR: обґрунтовано імплементацію *culpa in contrahendo*, доктрини *hardship* та *loss of a chance*. Досліджено виклики діджиталізації (ШІ, смарт-контракти), запропоновано модель об'єктивної відповідальності володільця/розробника ШІ та поширення норм про недійсність правочинів на смарт-контракти.

Ключові слова: цивільно-правова відповідальність, приватноправове регулювання, відшкодування збитків, моральна шкода, грошові зобов'язання, презумпція вини, компенсаційна функція, превентивна функція, цивільний обіг.

Armash Nadiya. Civil liability in the system of private-law means of regulating social relations: the state of legislation and directions for improvement

The article provides a comprehensive theoretical and legal analysis of civil liability as a fundamental private law mechanism for regulating social relations. The author substantiates the transformation of the modern liability model from an imperatively punitive paradigm toward a dispositive, compensation-oriented one, aimed at stabilizing civil commerce and protecting the interests of private individuals. The study delineates the boundaries between civil and administrative liability, analyzes its core functions, and examines challenges regarding monetary obligations and the recovery of moral (non-pecuniary) damages. Significant attention is devoted to the harmonization of national legislation with EU law and the DCFR; specifically, the implementation of *culpa in contrahendo*, the hardship doctrine, and the loss of a chance concept is justified. Furthermore, the article explores the challenges of digitalization (AI, smart contracts), proposing a strict liability model for AI owners/developers and the extension of rules on the invalidity of transactions to smart contracts.

* **Armash Nadiya**, Doctor of Law, Docent

Keywords: *civil-law liability; recodification of the Civil Code of Ukraine; damages; non-pecuniary (moral) damage; pre-contractual liability; loss of a chance; DCFR; artificial intelligence; smart contract; strict liability.*

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку української правової системи характеризується тектонічними зрушеннями в розумінні сутності правового регулювання, де центр тяжіння неухильно зміщується від імперативного диктату держави до диспозитивної автономії приватних суб'єктів. У цій складній архітектоніці суспільних відносин інститут цивільно-правової відповідальності виступає не просто механізмом санкцій, а й фундаментальним стабілізатором цивільного обігу, своєрідним маркером зрілості правової культури суспільства. Ця проблема виходить далеко за межі сухої догматики; вона зачіпає глибинні питання справедливості, еквівалентності обміну та гарантій відновлення порушеного права, що набуває особливості гостроти в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови економіки України. Необхідність переосмислення класичних постулатів відповідальності диктується також триваючим процесом рекодифікації Цивільного кодексу України (далі – ЦК), що потребує не лише критичного аналізу чинних норм, а й моделювання правових конструкцій майбутнього.

Водночас цивільно-правова відповідальність, як іманентна складова приватноправового методу регулювання, перебуває у стані постійної діалектичної взаємодії з публічно-правовими інститутами, зокрема адміністративною відповідальністю, проте зберігає свою унікальну правовідновлювальну природу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти проблематики цивільно-правової відповідальності у приватному праві протягом останнього десятиліття неодноразово ставали предметом наукових досліджень, що зумовлено одночасною дією кількох ключових чинників: стартом рекодифікації Цивільного кодексу України, впливом воєнного стану на динаміку приватноправових відносин, стрімкою диджиталізацією економіки та посиленням євроінтеграційних трансформацій. Теоретичні та прикладні засади інституту цивільно-правової відповідальності в сучасній доктрині поглиблено у працях низки дослідників, зокрема: І. Р. Бабич проаналізовано сучасні аспекти конкуренції деліктного та договірною позову в цивільному праві (2024 р.)¹; М. В. Буроменський, О. В. Сердюк здійснили моніторинг судових рішень, у яких застосовуються положення Європейської конвенції з прав людини та практики ЄСПЛ (2018 р.)²; О. О. Гавриленко дослідила правове регулювання відшкодування шкоди, завданої правоохоронними органами (2024 р.)³; А. Гук розкрив практичні аспекти презумпції вини у цивільному праві України (2008 р.)⁴; І. О. Дзера з'ясував правову природу 3 % річних, передбачених ст. 625 ЦК України (2016 р.)⁵, та інших відомих вчених у галузі цивільного права.

Незважаючи на значну кількість публікацій, більшість досліджень або зосереджена на традиційних інститутах (моральна шкода, неустойка, гене-

ральний делікт), або стосується цифрових викликів фрагментарно. Комплексного системного аналізу цивільно-правової відповідальності як поліфункціонального приватноправового механізму з урахуванням одночасно класичних прогалин законодавства, європейського досвіду та технологічних трансформацій досі не здійснено.

Мета статті полягає в комплексному аналізі цивільно-правової відповідальності як системного приватноправового засобу регулювання суспільних відносин, виявленні прогалин і суперечностей чинного законодавства України та обґрунтуванні напрямів його вдосконалення з урахуванням європейського досвіду та сучасних викликів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглядаючи феномен цивільно-правової відповідальності крізь призму загальної теорії права та адміністративно-правових доктрин, необхідно насамперед демаркувати межі між приватним і публічним інструментарієм впливу на поведінку суб'єктів. Якщо адміністративна відповідальність базується на владному підпорядкуванні та має за мету насамперед покарання порушника задля підтримання публічного порядку, то цивільна відповідальність функціонує в горизонтальній площині рівноправних суб'єктів. Наукова спільнота, зокрема В. І. Борисова, Л. М. Баранова, Т. І. Бегова, неодноразово підкреслювали, що майнова відповідальність у цивільному праві є формою реалізації охоронної функції, яка «вмикається» лише тоді, коли нормальний перебіг правовідносин порушується⁶. Це дає підстави провести аналогію з імунною системою живого організму: доки контрагенти діють добросовісно, механізм примусу залишається в латентному стані, проте найменша девіація у поведінці боржника активує потужний арсенал засобів впливу, спрямованих на ліквідацію негативних наслідків.

Принципова відмінність цивільно-правової відповідальності від адміністративної полягає також у спрямованості стягнення. Тоді як адміністративний штраф поповнює державний бюджет, не надаючи безпосередньої сатисфакції потерпілому (якщо такий є), цивільно-правові санкції, такі як відшкодування збитків (ст. 22 ЦК України⁷) або сплата неустойки (ст. 549 ЦК України), мають адресний характер і спрямовані на відновлення майнової сфери кредитора. Втім, сучасний стан законодавства демонструє цікаву тенденцію до конвергенції публічних і приватних засобів: дедалі частіше в науковій літературі ставиться питання про т. зв. штрафні збитки (punitive damages), які, хоча й є інститутом англо-саксонської правової сім'ї, починають обговорюватися в контексті реформування українського деліктного права. Проте на цьому етапі розвитку національної правової системи домінантною залишається компенсаційна парадигма, закріплена у ст. 1 Цивільного кодексу України, яка проголошує неприпустимість свавільного втручання у сферу особистого життя людини та необхідність судового захисту цивільного права та інтересу.

Важливо також звернути увагу на суб'єктний склад і презумпцію вини. В адміністративному праві, що тяжіє до принципів кримінального процесу, діє презумпція невинуватості особи, тоді як цивільне законодавство (ч. 2 ст. 1166 ЦК України) оперує презумпцією вини завдавача шкоди. Це положення є наріжним каменем цивілістичної доктрини, оскільки воно перекладає тягар доказування відсутності вини на відповідача, що значно спрощує процес захисту порушених прав для потерпілого. Такий підхід, на думку вчених (зокрема А. Гук), є виправданим з огляду на необхідність захисту слабшої сторони у зобов'язанні та стимулюванні учасників цивільного обігу до належної обачності⁴. Отже, цивільно-правова відповідальність виступає не так інструментом репресії, як економіко-правовим стимулом, що змушує суб'єктів співвідносити власні інтереси з правами інших осіб, формуючи тим самим правопорядок «знизу», а не «згори», як це притаманно адміністративному регулюванню.

Аналіз функціонального навантаження інституту цивільно-правової відповідальності дає змогу виявити глибоку внутрішню суперечність між його основними завданнями – компенсацією та превенцією. Традиційно вітчизняна цивілістика, спираючись на норми ст. 22 ЦК України, визначає пріоритетом принцип повного відшкодування шкоди. Це означає, що ідеальна модель відповідальності має привести потерпілого у той стан, в якому він перебував би, якби правопорушення не сталося. Компенсаційна функція, отже, виступає мірилом ефективності правового регулювання: якщо механізм відповідальності не дає змоги повністю покрити реальні збитки та упущену вигоду, він вважається дефектним. Проте, згідно з В. І. Татаріновим та А. В. Деміною, абсолютизація компенсаційної функції може призводити до нівелювання превентивного ефекту, особливо у випадках, коли для правопорушника економічно вигідніше порушити зобов'язання і відшкодувати збитки, ніж виконувати умови договору належним чином⁸ (т. зв. ефективне порушення).

Саме тут на арену виходить превентивна (попереджувальна) функція, яка реалізується через загрозу настання негативних майнових наслідків. Законодавець намагається збалансувати ці функції через інститут неустойки (штрафу, пені) та інфляційних нарахувань і 3 % річних (ст. 625 ЦК України), які мають не лише компенсаційний, а й стимулюючий характер. Водночас судова практика Верховного Суду останніх років⁹ демонструє тенденцію до обмеження надмірних розмірів неустойки, що, на думку деяких науковців¹⁰, послаблює превентивний потенціал відповідальності. Виникає парадоксальна ситуація: прагнення суду до «справедливості» та співмірності відповідальності може фактично заохочувати недобросовісність боржників.

Архітектоніка ЦК України, прийнятого у 2003 році, базується на класичній пандектній системі, яка чітко розмежовує інститути договірної та недоговірної (деліктної) відповідальності, проте сучасні реалії правозастосування дедалі частіше демонструють розмивання цих меж, створюючи складні

інтерференції правових режимів. Аналізуючи ст. 611 ЦК України, яка визнає правові наслідки порушення зобов'язання, можна констатувати, що законодавець вибудував систему засобів реагування, яка включає припинення зобов'язання, зміну його умов, сплату неустойки, відшкодування збитків та моральної шкоди.

Особливої уваги в контексті аналізу ст. 1166 ЦК України заслуговує конструкція «генерального делікту», яка є наріжним каменем вітчизняного зобов'язального права. Сутність цієї конструкції полягає у тому, що будь-яка майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала. Тут варто наголосити на ключовій відмінності від кримінально-правової моделі: у цивільному праві діє презумпція вини заподіювача шкоди (ч. 2 ст. 1166 ЦК України). Це означає, що позивач звільняється від обов'язку доводити вину відповідача; він має довести лише факт наявності шкоди, протиправність поведінки та причинно-наслідковий зв'язок. Відповідач же, для звільнення від відповідальності, мусить активно доводити свою невинуватість. Вчені, зокрема А. А. Музика і С. Р. Багіров, підкреслюють, що така законодавча конструкція є потужним інструментом соціального захисту, проте на практиці вона стикається з проблемою встановлення каузальності (причинного зв'язку), особливо у складних справах, пов'язаних з медичними помилками або екологічними деліктами, де лінійна логіка «дія – наслідок» часто не спрацьовує без проведення складних експертиз¹¹.

Окремим пластом проблематики є відповідальність за порушення грошових зобов'язань, регламентована ст. 625 ЦК України, яка, за влучним висловом суддів Верховного Суду, перетворилася на «квазівідповідальність»¹². Норма про стягнення індексу інфляції та 3 % річних застосовується незалежно від вини боржника, що фактично виводить її за межі класичного розуміння відповідальності як наслідку правопорушення, наближаючи до плати за користування чужими грошовими коштами. Ця правова позиція, закріплена в численних постановах Великої Палати Верховного Суду, викликала бурхливу дискусію в наукових колах, оскільки вона зміщує компенсаційну природу збитків з інфляційними втратами, які мають об'єктивний економічний характер. Критики такого підходу вказують на те, що автоматичне нарахування 3 % річних (які є застарілою величиною, не прив'язаною до облікової ставки НБУ) часто не покриває реальних втрат кредитора в умовах волатильної економіки, або ж, навпаки, стає джерелом безпідставного збагачення у періоди стабільності, що потребує негайного законодавчого перегляду механізму визначення розміру такої відповідальності⁵.

Інститут відшкодування моральної шкоди, закріплений у ст. 23 ЦК України, являє собою одну з найбільш динамічних, але водночас і найбільш суперечливих сфер цивільно-правової відповідальності. Якщо за радянських часів категорія моральної шкоди фактично ігнорувалася через домінування

матеріалістичного підходу, то сучасне законодавство визнає право на відшкодування за душевні страждання, приниження честі та гідності, а також за порушення нормального життєвого укладу. Проте, як слушно зауважує Р. О. Стефанчук, українське законодавство страждає від відсутності чітких методик монетизації немайнових втрат¹³. Формулювання «суд визначає розмір грошового відшкодування залежно від характеру правопорушення» (ч. 3 ст. 23 ЦК України) надає судді надзвичайно широку дискрецію, що на практиці призводить до кричущої нерівності: за аналогічні страждання (наприклад, втрату близької людини в ДТП) різні суди в різних регіонах можуть присуджувати суми, що відрізняються в десятки разів. Це, на нашу думку, порушує принцип правової визначеності та підриває довіру до судової системи як гаранта справедливості.

Судова практика останніх років намагається подолати цю невизначеність шляхом застосування принципів розумності та справедливості, проте єдиного стандарту досі не вироблено. Знаковим кроком стало впровадження в судову практику посилань на практику Європейського суду з прав людини, зокрема у справах проти України, де чітко простежується тенденція до збільшення сум відшкодування². Однак національні суди часто стикаються з проблемою доказування глибини моральних страждань. Якщо фізичний біль можна підтвердити медичними довідками, то психологічні травми потребують проведення судово-психологічних експертиз, які є дороготарісними й тривалими. О. О. Гавриленко, і на нашу думку, це є цілком логічним, пропонує імплементувати в законодавство т. зв. базові ставки відшкодування для типових випадків (наприклад, фіксовані мінімальні суми за день незаконного позбавлення волі або за певні види тілесних ушкоджень), що дало б змогу розвантажити суди та забезпечити мінімальний гарантований рівень захисту, залишаючи можливість доводити більший розмір шкоди в індивідуальному порядку³.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Інститут цивільно-правової відповідальності в Україні переживає етап глибокої трансформації, зумовленої як внутрішніми процесами рекодифікації цивільного законодавства, так і глобальними викликами технологічного розвитку. Ми відходимо від патерналістської моделі, де відповідальність розглядалася крізь призму покарання та державного примусу, до приватноправової парадигми, де на перший план виходять компенсаційна функція та економічна ефективність. Аналіз чинного законодавства виявив низку системних проблем: конкуренцію договірних і деліктних позовів, невизначеність методик розрахунку моральної шкоди, застарілість механізмів відповідальності за грошовими зобов'язаннями. Водночас саме ці «больові точки» стають каталізаторами наукового пошуку та законодавчих змін.

Перспективи вдосконалення досліджуваного інституту лежать у площині розумної рецепції європейських стандартів (DCFR), зокрема в частині запровадження переддоговірної відповідальності та концепції втрати шансу, що

дасть змогу заповнити наявні прогалини в захисті прав учасників цивільного обігу. Крім того, цифрова епоха вимагає від юристів сміливості у перегляді фундаментальних категорій вини та причинного зв'язку, пропонуючи нові моделі об'єктивної відповідальності для систем штучного інтелекту та автоматизованого виконання зобов'язань через смарт-контракти. Втім, будь-які законодавчі новели мають проходити перевірку на відповідність фундаментальним принципам верховенства права та справедливості, аби технологічний прогрес не перетворився на інструмент правового нігілізму. Цивільно-правова відповідальність має залишатися надійним щитом для добросовісних учасників відносин та ефективним запобіжником від свавілля, забезпечуючи стабільність цивільного обороту в умовах мінливого світу.

1. Бабич І. Р. Сучасні аспекти конкуренції деліктного та договірної позову в цивільному праві. *Часопис цивілістики*. 2024. Вип. 53. С. 14–18. DOI: <https://doi.org/10.32782/chc.v053.2024.2>. 2. Буромський М. В., Сердюк О. В. Моніторинг судових рішень щодо застосування в Україні положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини: аналітичний звіт. Київ: Координатор проєктів ОБСЄ в Україні; ГО «Інститут прикладних гуманітарних досліджень», 2018. 60 с. URL: <https://www.osce.org/sites/default/files/f/documents/b/7/390506.pdf>. 3. Гавриленко О. О. Правове регулювання відшкодування шкоди, завданої правоохоронними органами, за законодавством України. *Legal Bulletin*. 2024. № 1(11). С. 72–78. URL: <https://dspace.krok.edu.ua/handle/krok/377>. DOI: <https://doi.org/10.31732/2708-339X-2024-11-A10>. 4. Гук А. Практичні аспекти презумпції вини у цивільному праві України. *Електронний архів Національного університету «Києво-Могилянська академія»*. 2008. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/2368>. 5. Дзера І. О. Правова природа 3 % річних за статтею 625 ЦК України. *Наукові записки НаУКМА*. Юридичні науки. 2016. Т. 181. С. 117–120. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/9855/>. 6. Дзера П. О. *Правова природа 3 % річних за статтею 625 ЦК України*. Київ: Право, 2011. 656 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/CPU_1.pdf. 7. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>. 8. Татарінов В. І., Демінова А. В. Поняття, сутність та види функцій цивільного права. *Право і суспільство*. 2019. № 6. С. 117–122. URL: <https://elar.navs.edu.ua/handle/123456789/30177>. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-6-18>. 9. Юзко Т. М., Слугочка В. М., Швець Л. В. Судова практика та правові позиції Верховного Суду України як джерела права в умовах правової невизначеності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. 2025. Вип. 89, ч. 1. С. 454–460. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/07/67.pdf>. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.89.1.67>. 10. Пучковська І. Й. Про основне призначення видів забезпечення виконання зобов'язання. *Проблеми законності*. 2020. Вип. 148. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/prosnovne-priznachennya-vidiv-zabezpechennya-vikonannya-zobov-yazannya>. DOI: <https://doi.org/10.21564/2414-990x.148.194723>. 11. Музика А. А., Багіров С. Р. Каузальність і кримінальний закон в аспекті правового прагматизму: монографія. Київ: ПАЛІВОДА А. В., 2023. 144 с. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/bitstreams/bb6d8e23->

ee25-47e5-96c3-e28de17a2562/download. **12.** Відповідальність за порушення грошового зобов'язання: матеріали судової практики / Верховний Суд України. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/PREZ_Simonenko.pdf. **13.** Стефанчук Р. О. Методика компенсації моральної шкоди: Unus Passus ad Creationem. *Право України*. 2019. № 1. С. 237–255. DOI: <https://doi.org/10.33498/louu-2019-01-237>

References

1. Babych I. R. Modern aspects of competition between tort and contractual claims in civil law. *Civilistics Review*. 2024. Iss. 53. P. 14–18. DOI: <https://doi.org/10.32782/chc.v053.2024.2> (in Ukr.).
2. Buromenskyi M. V., Serdiuk O. V. Monitoring of court decisions regarding the application in Ukraine of the provisions of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and the practice of the European Court of Human Rights: analytical report. Kyiv: OSCE Project Co-ordinator in Ukraine; NGO “Institute of Applied Humanitarian Research”, 2018. 60 p. URL: <https://www.osce.org/sites/default/files/f/documents/b/7/390506.pdf> (in Ukr.).
3. Havrylenko O. O. Legal regulation of compensation for damage caused by law enforcement agencies under the legislation of Ukraine. *Legal Bulletin*. 2024. No. 1(11). P. 72–78. URL: <https://dspace.krok.edu.ua/handle/krok/377>. DOI: <https://doi.org/10.31732/2708-339X-2024-11-A10> (in Ukr.).
4. Huk A. Practical aspects of the presumption of guilt in the civil law of Ukraine. *Electronic Archive of the National University “Kyiv-Mohyla Academy”*. 2008. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/2368> (in Ukr.).
5. Dzera I. O. Legal nature of 3% per annum under Article 625 of the Civil Code of Ukraine. *NaUKMA Research Papers. Law*. 2016. Vol. 181. P. 117–120. URL: https://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/9855/Dzera_Pravova_pryroda.pdf (in Ukr.).
6. Civil Law of Ukraine: textbook: in 2 vol. Vol. 1 / V. I. Borysova, L. M. Baranova, T. I. Biehoa [et al.]; ed. by V. I. Borysova. Kharkiv: Pravo, 2011. 656 p. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/CPU_1.pdf (in Ukr.).
7. Civil Code of Ukraine: Law of Ukraine dated 16.01.2003 No. 435-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (in Ukr.).
8. Tatarinov V. I., Deminova A. V. Concept, essence and types of functions of civil law. *Law and Society*. 2019. No. 6. P. 117–122. URL: <https://elar.navs.edu.ua/handle/123456789/30177>. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-6-18> (in Ukr.).
9. Yuzko T. M., Sluhotska V. M., Shvets L. V. Judicial practice and legal positions of the Supreme Court of Ukraine as sources of law in conditions of legal uncertainty. *Scientific Herald of Uzhhorod National University. Series: Law*. 2025. Iss. 89, part 1. P. 454–460. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/07/67.pdf>. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.89.1.67> (in Ukr.).
10. Puchkovska I. Y. On the main purpose of types of securing the fulfillment of an obligation. *Problems of Legality*. 2020. Iss. 148. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/pro-osnovne-priznachennya-vidiv-zabezpechennya-vikonannya-zobov-yazannya>. DOI: <https://doi.org/10.21564/2414-990x.148.194723> (in Ukr.).
11. Muzyka A. A., Bahirov S. R. Causality and criminal law in the aspect of legal pragmatism: monograph. Kyiv: PALYVODA A. V., 2023. 144 p. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/bitstreams/bb6d8e23-ee25-47e5-96c3-e28de17a2562/download> (in Ukr.).
12. Liability for violation of monetary obligation: materials of judicial practice / Supreme Court of Ukraine. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/PREZ_Simonenko.pdf (in Ukr.).
13. Stefanchuk R. O. Methodology of moral damage compensation: Unus Passus ad Creationem. *Law of Ukraine*. 2019. No. 1. P. 237–255. DOI: <https://doi.org/10.33498/louu-2019-01-237> (in Ukr.).

Armash Nadiya. Civil liability in the system of private-law means of regulating social relations: the state of legislation and directions for improvement

The article provides a comprehensive doctrinal analysis of civil liability as a core private-law instrument for regulating social relations in the context of the recodification of the Civil Code of Ukraine and the broader processes of European legal integration. Civil liability is examined not merely as a sanctioning mechanism, but as a systemic stabiliser of private autonomy, contractual equilibrium, and economic circulation. The study substantiates the thesis that modern civil liability is undergoing a paradigmatic transformation: from an imperative, punitive construct inherited from public-law logic towards a dispositive, compensatory and risk-oriented model inherent in private law.

Special attention is devoted to the conceptual demarcation between civil and administrative liability. The article emphasises the horizontal nature of civil liability, the presumption of fault of the tortfeasor, and the restorative orientation of civil remedies, which collectively distinguish civil liability from public enforcement mechanisms. This distinction is critically important for safeguarding the weaker party in private relations and for preserving the autonomy of will as a foundational principle of civil law.

The paper explores the internal tension between the compensatory and preventive functions of civil liability, particularly through the prism of the doctrine of «efficient breach» of contract. It is argued that existing Ukrainian legal mechanisms do not always ensure an optimal balance between full compensation of losses and deterrence of opportunistic non-performance. In this regard, the article critically assesses the current model of liability for monetary obligations under Article 625 of the Civil Code of Ukraine, which has acquired features of quasi-liability due to its objective and automatic nature, often failing to reflect real economic losses or incentives.

A separate analytical block is devoted to non-pecuniary (moral) damage. The absence of clear statutory methodologies for its assessment is identified as a systemic problem undermining legal certainty and consistency of judicial practice. The author argues for the development of structured approaches to the monetisation of non-pecuniary harm, drawing on European human-rights jurisprudence and comparative private-law experience.

Within the framework of Europeanisation of Ukrainian civil law, the article substantiates the necessity of incorporating key institutions reflected in the Draft Common Frame of Reference (DCFR). In particular, it argues for the formal recognition of pre-contractual liability (culpa in contrahendo) aimed at compensating the negative contractual interest, the transition from a rigid force-majeure model to the more flexible doctrine of hardship, and the reception of the “loss of a chance” doctrine as an instrument for addressing complex causation scenarios.

The final part of the article addresses the challenges posed by digitalisation, artificial intelligence, and smart contracts. The concept of granting artificial intelligence independent legal personality is critically rejected. Instead, the author advocates for a model of strict liability of operators or developers, analogous to liability for sources of increased danger and supported by mandatory insurance mechanisms. Smart contracts are analysed as technological tools that must remain subordinate to fundamental principles of justice, reasonableness, and validity of legal transactions.

The article concludes that the future development of civil liability lies in a shift from fault-centred models to sophisticated systems of risk allocation capable of

responding to technological uncertainty while preserving the axiological foundations of private law.

Keywords: *civil-law liability; recodification of the Civil Code of Ukraine; damages; non-pecuniary (moral) damage; pre-contractual liability; loss of a chance; DCFR; artificial intelligence; smart contract; strict liability.*

Дата першого надходження рукопису до видання: 28.01.2026

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 03.03.2026

Дата публікації: 24.03.2026